

SÁNTA FERENC: ISTEN A SZEKÉREN

„Én vagyok az Isten.”

„Egy nemzeti irodalom nagykorúságát a próza magasrendű művelése, minőségi és mennyiségi súlya jelzi. Nagyon fontos tudni ezt a magyar irodalom szeretőinek és művelőinek egyaránt. Ez a legjobb út, mely önismerethez egyfelől, s másképpen a világirodalomhoz vezet. Magam lehetőségem és tehetségem mértéke szerint e dologban igyekeztem szolgálni minden írással. S mert alázatot éreztem, sem könnyűséget, sem öncélú játékot soha magamnak meg nem engedtem. Miként ügyeltem arra is, hogy ne szaporítsak a kevésből érdemtelenül sokat, de a sokból szigorú keveset inkább.”

Ezek a gondolatok a Kossuth-díjas magyar író, **Sánta Ferenc** tollából származnak, az 1970-ben megjelent *Isten a szekéren* c. novelláskötetének mottójaként olvashatók. Láthatjuk, hogy számára az írás szolgálat, amelyet mindenkor alázattal és önmagával szembeni szigorral végzett. Műveinek erkölcsi súlya ellenére – amely méltán biztosít számukra rangos helyet a világirodalomban – munkásságát talán kevésbé ismerik és becsülik hazánkban. Kaiser László *Az ötödik pecsét* előszavában a következőket fogalmazta meg: Sánta Ferenc „azon írók közé tartozik, akiknek az élete – életművük része. A minőség és a tartás jegyében! Hirtelenjében a világirodalomból Tolsztoj, a magyar irodalomból Németh László neve ugrik be, mint hasonló törekvésű alkotóké. A művészi tehetség és az emberi tisztesség egy tömbbő állt össze bennük is. Az örökké gyarló emberiség és a mindmáig békétlen magyarság csodálatára, s okulására!”¹

Az *Isten a szekéren* tehát a 24 novellát tartalmazó válogatás **címadó darabja**. E tény is jelzi, hogy a szerző maga nagy fontosságot tulajdonított ennek az elbeszélésnek. Egy látszólag végtelenül egyszerű, részben népmesei motívumokból építkező – pl. a háromszor ismétlődő bújócska -, szép és könnyen áttekinthető, háromszereplős alkotás, amelyre ugyancsak érvényes Sánta Ferenc legelsőként idézett vallomása: Nincs benne „öncélú játék”, sem pedig „könnyűség.” Inkább szigorú egyszerűség, tisztaság és tömörség jellemzi, átszöve finom humorral.

A népmesék fontos szerepet játszottak az író életében: „Sánta Ferenc többször vall a népmesével való találkozásáról, arról a szellemi hatásról, amelyet a népköltésztől kapott. „Annyi bizonyos – írja -, hogy négy-öt esztendő koromtól egészen serdülésemig a népmesék világában éltem, apám mondta őket kifogyhatatlanul. Az ő nagyapja volt nagy mesemondó, faluszerte (Sepsibikszád, Háromszék vármegye) ismert mesélő. Később ezeket a meséket javarészt viszontolvastam gyűjteményekben. Innen eredhet, hogy kisdíák koromban mindennapos olvasmányom és gyönyörűségem volt a népballada.” Egy interjúban így vall: „A gyermekkorom úgy telt, hogy apám mesélt. Írósgom gyökere voltaképpen oda nyúlik vissza, az ő meséibe. Ő tanított meg a szó becsületére, de tőle tanultam az emberábrázolás alapjait is.”²

Maga a **cím** rögtön elgondolkodtatja az olvasót: mit keres, ill. egyáltalán hogyan kerül Isten a szekérré? Milyen Isten van azon a szekéren? Ha **Isten** mindenható, miért szorul rá, hogy szekéren utazzék? A cím tehát azt a „gondolati magot” sűríti magában, amely dióhéjban az egész elbeszélést hordozza. Fölkelti kíváncsiságunkat és érdeklődésünket, hiszen igen kevés azon alkotások száma, amelyekben Isten, mint valóságos személy szerepel. Maga a történet rendkívül egyszerű és mégis teljességgel szokatlan, s ez a forrása az író által végig fenntartott belső feszültségnek is. E két szó ugyanis, hogy „Isten”, mint a transcendens világ „legilletékesebb” képviselője és a **szekér**, mint földi létünk egyik „konkrét hordozója” a realizmus és a szürrealizmus érintkezését, illetve a végtelen és behatárolhatatlan - konkrét földrajzi helyre és meghatározott időpontba történő „zsugorítását” előfeltételezi. Haladjunk végig a lineáris és kronologikus – azaz egy szálon futó, az időrendet hűen követő - történeten mozzanatról mozzanatra, követve a főszereplő útját egészen hazáig – mindeközben közelről megismerkedhetünk a három személlyel: a paraszttal, a titokzatos öregemberrel és utolsóként a paraszt feleségével.

„A parasztság a középkori feudális társadalom alapvető osztálya volt. A paraszti munka jellegzetessége, a parasztság erkölce, szokásvilága, a társadalom mozgását, létét meghatározó szerepe Közép- és Kelet-Európában jóformán a huszadik század közepéig megmaradt. Sánta Ferenc e társadalmi osztály, a magyar – közelebről a székely – parasztság ismeretével lépett az irodalomba. Az *Isten a szekéren* paraszthősét is odaképzeltük a suvadásos erdélyi hegyek és dombok közé. Viselkedése, magatartása, szófukarsága a magyar paraszti mentalitást követi, sőt szavajárása (pl. a személyes névmással kezdődő, kiemelkedő hangsúlyú mondatban megfogalmazott válasza: „Én igen...”) a székely ember gondolkodására jellemző.”³ Ennek ellenére éppen az a szép és meggyőző a novellában, hogy bárhol, bármikor, bárkivel megtörténhet. A konkrét, egyszeri történet az általános, az egyetemes emberi síkjára emelkedik: világunk az Istennel való találkozás csodájának színhelye lehet minden egyes ember számára.

I. szakasz: A 'bújócska'

¹ Sánta Ferenc: *Az ötödik pecsét* – (Talentum Diákkönyvtár) – 5.p.

² Tüskés Tibor: *Novelláról novellára: Novellaelemzések* – S.I: Black&White K.,2002. – p.208.

³ Tüskés Tibor: i.m. – p. 203.

*Amikor a paraszt majdnem a dombocska tetejére érkezett a szekérével, akkor hátrapillantva egy öregembert vett észre a szekér derekában. Ez tehát a rövid elbeszélés – amelynek cselekménye legföljebb egy-két órányi időtartamot ölel fel - kiindulási pontja: A főszereplő számára teljesen váratlanul egy utas bukkan föl kéretlenül az addig üres szekéren. Valahányszor kérdőre akarja vonni, a szekér éppen lejtőre kerül, neki vissza kell fognia a lovakat, s mire ismét hátra tud pillantani, az öregember eltűnik. Háromszor ismétlődik meg - nagyon hasonló mozzanatokkal - a következő jelenet: *Abban a pillanatban – minden pontosan úgy, mint az előbb is – a lovak áthaladva a tetőn, lejtőre jutottak, és megszaladtak a szekérrel, zörgött, döccent lefelé a szekér. A parasztnak alig volt ideje, hogy visszaforduljon, megmarkolja a gyeplőt, becsavarja a féket. – Hé, te hó!**

Mire visszafordult, az öregember eltűnt a szekérről, sehol egy lélek a közelben, bokor nem rezzen, kukorica nem zörren, eltűnt az öreg, mintha ott sem lett volna. Háromszor ismétlődik tehát gyors egymásutánban az eltűnés-felbukkanás, mint egy csoda, mint egy játékos fogócska. A paraszt legelső alkalommal a furcsa öregember alakját tudja csak pár pillanat erejéig szemügyre venni: *lábán ormótlan bakancs, a fején simléderes sapka, amilyent a munkások viselnek leginkább, fehér ing, a nyakán kétgombolós, mint a falusiaknak, a vállára vetve a szürke, viseletes kabát*”. A harmadik felbukkanásakor már az arcát vizsgálgatja: *Telt, finom arca volt, de barna, mint a napon járóké. Csontjai erősek és kemények, simára feszítették a bőrt, mely a szemek sarkában apró ráncokba gazdagodott. A szája szelíd volt, mint a gyermekeké, de két oldalról, mintha belevéstek volna, két mély és erős vonás. A homloka magas és barázdált. Az öklei nagyok és átfonva az erek húrjaival, mint a parasztoké.*

Az öregember külső rajza a parasztoék és a munkások egyszerű öltözkézt, dolgosságát ötvözi – először talán az arc finomsága, a száj és a homlok érzékeny bemutatása sejteti, hogy az idegen mégsem tartozik egyik osztályhoz sem. E három domb-jelenetben csakis a paraszt – leginkább indulatos, és egyre indulatosabb megnyilatkozásait hallhatjuk, aki részben az utasát próbálja faggatni, sikertelenül, részben pedig a lovakat csitítja. Figyeljük meg, hogyan reagál a csodára, a látomás háromszori ismétlődésére:

- *Nocsak! Hogy kerül maga az én szekéremre?* – először csak meghökken, csodálkozik.
- *Magához szólok, öregapám!* – másodszor kissé indulatosabb.
- *Mit bolondozik maga itt velem?* – harmadik megnyilatkozása pedig már tiszteletlen kitörésnek is nevezhető.

Mivel egyik kérdésére sem kapott választ, mind feszültebb és egyre kevésbé érti a váratlan helyzetet. Az öreg „eltűnései” után pedig egyre jobban csodálkozik:

- *A nyavalya, aki megeszi!*
- *Megbolondultam...- nézte az üres szekeret.*
- *Megbolondultam, bizony isten, megbolondultam...*
- *A betyár szentségit...*

A paraszt összesen négyszer ismétli a „megbolondultam” fordulatot, kifejezve teljes zavarodottságát és tehetetlenségét. Mindezek a jelenetek, amelyek nem nélkülözik a humort sem, éles ellentétpárt alkotnak az öregember rezzenéstelen nyugalomával:

- *ott ült a szekéren, a háta a szekéroldaltal vetve, a lábai elnyújtva, az ölében tarisznya.*
- *Zavartalanul nézte végig a parasztot kalapjától a cipőjéig, aztán szó nélkül elfordult tőle, és egykedvűen szemlélte tovább a tájat.*
- *Az öregember ott ült a helyén, ölében a tarisznya, rajta a kenyér, a kezében egy kis darab, falatozott és nagy nyugalommal nézett vissza a parasztra.*
- *Az öregember megtörte a kenyeret, és új falatot vett a szájába. Rápislogott a parasztra, aztán elfordult tőle, és nyugodtan nézett maga elé, az öregemberek zavartalan, elmerülő tekintetével.*

A történet első részletét elemeire bontva szembevetve, hogy milyen sok benne az ismétlés – nemcsak a szókincsben, hanem a jelenetezésben is -, mindez a nyomatékosítás szolgálatában áll. Az öreg egyre otthonosabban viselkedik a szekéren: először csak üldögél, utóbb azonban már falatozik is. A két ember mentalitását, jellemét egyik részről az indulatos kifakadások, másik oldalról a tüntető némaság ábrázolja. A paraszt cseppet sem palástolja növekvő értetlenségét, haragját és csodálkozását, az öreg viszont semmit nem árul el magáról, csak „néz”: *zavartalanul végignézte a parasztot; egykedvűen szemlélte a tájat; nagy nyugalommal nézett vissza a parasztra; rápislogott a parasztra, aztán elfordult tőle, és nyugodtan nézett maga elé.*

Már e szakaszban is feltűnik, hogy a „szekér” és a „tarisznya” a két leggyakrabban előforduló főnév a történet során. Az előbbi mint a paraszt életének szerves része, az utóbbi mint az öregember egyetlen használati tárgya. Milyen asszociációs kört hívnak elő? A „szekér” az úton levés, a közlekedés, a mindennapi élet folyamatossága, az emberi életút szimbóluma – a „tarisznya”, mely ugyancsak a vándorlás kelléke, a benne lévő egyszerű ételt, a kenyeret – esetenként hagymával és szalonnával -, az „élet kenyerét” hordozza. Az öregembernél csak kenyér van. Ebben a részben – a címben foglaltakra utalva - mindenesetre még csak a szekérről esik szó, Istenről nem. Csupán egyetlen alkalommal bukkan föl - kisbetűvel írva – a paraszt szájából kibuggyanó indulatszóban; de ha az olvasó nagyon figyelmes, fölfedez egy jellegzetesen evangéliumi fordulatot, amely közvetve az imént tárgyalt tarisznyához, közvetlenül pedig a kenyérhez kötődik: *Az öregember megtörte a kenyeret.* Jézus erről a mozzanataról ismerik föl több alkalommal a tanítványai: „Hálákat adván megtörte és tanítványainak adta, mondván: vegyétek és egyétek, ez az én testem, mely tiérettetek megtöretik. (Mt.26:26.) A kenyér megtörésében mindenkor benne rejtett az Élet kenyérének, Jézus testének megtöretése is: „Átlyukasztották kezeimet és lábiamat. Megszámálhatnám minden csontomat, ők pedig csak néznek és bámulnak rám.” (Zsolt.22:19.)

A szekér tehát dimbes-dombos vidéken halad, **a tájra** azonban csak nagyon rövid utalások vonatkoznak, érdekes módon szinte mindig az öreg váratlan eltűnésével kapcsolatosan: *Csend volt mindenfelé, az égben madarak, a bokrok fölött pillangók, nagy nyugalomban az egész táj, de embernek sehol nyoma, ameddig a szem ellát.* – *Mire visszafordult, az öregember eltűnt a szekérről, bokor nem rezzen, kukorica nem zörren, eltűnt az öreg, mintha ott sem lett volna.* Egy teljesen „általános”, minden egyedi vonást nélkülöző vidék képe ez, a világ bármely pontját leírhatja, hiszen kukoricát sem csak Erdélyben vetnek. A táj egyedül akkor jut szerephez az első szakaszban, amikor a paraszt körülnéz, az ő gyors pillantásait követi az író ecsetje is. Jelen esetben a „hiány”, az eltűnés illusztrálásához veszi igénybe, párhuzamos szerkesztésű, hiányos tagmondatok segítségével ábrázolva, melyeket még két hasonló követ: *az égben madarak, a bokrok fölött pillangók* –; hiányzik belőlük az ige, a létezés, a mozgást, a dinamikát kifejező szófaj. Hiányzik a repülés, a szárnyalás – vagyis kizárólag annyit érzékeltet, ahogyan a paraszt tekintete gyorsan végigpásztazza a környéket a hirtelen eltűnt öreget keresve. Ami jelenleg nem köti le a figyelmét – a lepkék tánca és a madarak röpte -, az nem is szerepel a mondatokban; ez a hiány viszont érzékelteti az eltűnt ember hiányát is! A második esetben is egy szép összetett mondat talákozhatunk, párhuzamos szerkesztésű, csaknem rímelő természeti képeket követ – *bokor nem rezzen, kukorica nem zörren* - a másodszori eltűnés csodája. Ezek az apró részletek megint csak alátámasztják Sánta Ferenc azon kijelentését, hogy ő „a szigorú kevés”-ből építkezik, de abból aztán csodálatosan! Kevés szóval sokatmondóan mesélni – ez kevesek talentuma!

Visszatérve a történet szereplőihöz, az öreg a különös eltűnéseken és felbukkanásokon kívül eddig nem csinált semmit, egyetlen hangot nem hallottunk tőle, most azonban – hosszú késleltetés után – reagál a paraszt kérdő tekintetére, aki a harmadik „bújócska” után megállítja a szekeret és leplezetlenül bámulja az öregembert, aki végül megszólal: *Nem mehetnék tovább?* Ez a kérdés lezárja az első „dombra fel-dombról le” szakaszt és megnyitja a szándékosan késleltetett módon, feszültséggel induló párbeszédet a paraszt és különös utasa között.

2.szakasz: 'A bemutatkozás'

Tulajdonképpen egy **komikus helyzetnek** vagyunk szem- és fültanúi, melyben az író dramatizálva, rendkívül életszerűen jeleníti meg hőseit; a komikum pedig a két szereplő kétféle óhajából fakad: Az öregember szeretne továbbmenni, a paraszt leghőbb vágya pedig, hogy végre megtudja, hogyan került a szekere az idegen, és kicsoda tulajdonképpen. Tehát kívánságaikat kifejezve „elbeszélnek” egymás mellett:

- *Nem mehetnék tovább?*

- *Azt kérdeztem, hogy kicsoda maga?*

Az öregember sóhajtott, és a maradék kenyérét visszatette a tarisznyájába.

- *Rosszul emlékszik, mert nem kérdezte!*

- *Most kérdezem, hogy kicsoda maga?*

Az öreg úgy viselkedik, mint aki számára teljesen hétköznapi a szituáció, és talán egy kicsit unalmas is számára a gazda izgága viselkedése, a paraszt azonban nem hajlandó napirendre térni a váratlan utas fölött. Bár egész út alatt ez az egy kérdés foglalkoztatta, ha visszalapozunk a történetben, valóban nem kérdezt rá az öreg kilétére. A válasz pedig megint csak késedelmet szenved, mert az öreg először komótosan elpakol, s csak azután válaszol: *- Én vagyok az Isten! – Ott hagyta tekintetét egy kis ideig a paraszt arcán, aztán elfordította az arcát a nap felé, és lehunyta a szemét. – Mennyünk tovább!* Érdemes elképzelni a két egymás felé forduló arcot – a csodálkozó parasztot és a furcsa, rendíthetetlen nyugalalmú öreget!

Az első rövid szakasz „bújócskája” után, ez a felelet, ha lehet, még váratlanabb meglepetést tartogat a paraszt számára. Míg az öregről lerí, hogy neki ez egy unalomig ismert helyzet, és előre tudja a bemutatkozása által kiváltott emberi reakciókat, addig *a parasztnak táva maradt a szája.* Teljesen érthető a viselkedése. Soha nem fordult még elő vele, hogy Isten felült volna a szekere. Az elbeszélés első mondata nyomán született feszültség tehát nem enged a bemutatkozás után, hanem még fokozódik. A következő párbeszéd végig „tartja magában”, de finom humorra „szublimálódva.” A paraszt ugyanis hangsúlyozott udvariasságba fojtja a kikívánczoló hitetlenséget, nevetnékjét és igazi véleményét: *- Ha nem sértem meg vele – nem mondaná meg még egyszer, hogy kicsoda maga? Az öreg készségesen megismétli bemutatkozó szavait, melyeket a hitetlenkedő paraszt rokon értelmű kifejezésekkel többször utánamond, az öreg pedig türelmesen, mindannyiszor jóváhagyja.* Egy pillanatra megfordul a korábbi szereposztás, és az az érzésünk támad, hogy nem is az öreg felfogóképességével, hanem a paraszt fejében hibádzik valami. A paraszt végül gondolatban úgy foglal állást, hogy az idegen bolond lehet, ezért próbára teszi: *- Ez is valami! De... ha maga az Isten, akkor mit gondol, hogy én ki vagyok?* – A paraszt bizonyos benne, hogy most „megfogta” az öreget, túljárt eszén és ezúttal nyugodtan kinevetheti. Azonban megint csak ő kénytelen csodálkozni a válasz hallatán: *- Maga... - mondta – Sánta Ferenc!* A saját maga készítette kelepcebe esik bele, amikor ügyefogyottan visszakérdez: *- Maga azt honnan tudja? – Mondtam: én vagyok az Isten!* Itt derül fény a paraszt kilétére, de ezt is – csodálatos módon - az utas szájából tudhatjuk meg: lehet az író apja, nagyapja, de még dédapja is. Érdekes módon az ő személyazonossága hamarabb tisztázódik, mint a társáé; de úgy tisztázódik, hogy neve legalább négy generációt lefed, mint lehetséges szereplőket: Rajtuk keresztül tehát bármelyikünk „behelyettesíthető”... vagyis megint egyszerre egyedi és egyetemes. A paraszt hitetlenségét és egyúttal csodálkozását fejezi ki önkéntelen megállapítása, amely kiszalad a száján: *- Maga nem idevalósi!* – Ez a mondat is meglehetősen nevetségesen hangzik a megismételt bemutatkozást követően. Hiszen „hová valósi az Isten”? Bizonyára nem erre a földre! A paraszt azonban ezzel azt akarta

kifejezni, hogy személyesen valóban nem ismerhetik egymást, hiszen még soha nem találkoztak (?), állítása akár igaz is lehet... Akkor pedig csakis valamiféle csoda húzódik a dolog mögött, úgy, ahogyan az öreg eltűnései mögött is.

Az idegen a maga részéről mindenesetre megválaszoltak és elintéztnek tekinti a gazda mindkét kérdését, és – immár harmadszor – megismétli saját kívánságát: - *Nem mehetnének?* – A szekér újra mozgásba lendül, de közben a paraszt tovább gondolkozik magában: „*Kettőnk közül valaki hazudik – gondolta -, vagy én, vagy ő, de valaki megbolondult máma kettőnk közül.* Bár zavarodottsága továbbra sem tisztul és megint visszatér a többször – pontosan négyszer - ismételt „megbolondultam” kifejezéshez (noha nem magát tartja bolondnak!), érdekes módon mégsem akar megszabadulni a titokzatos öregembertől, éppen ellenkezőleg: udvariasan invitálja, hogy üljön mellé, mert a szekér lejtőn lefelé nagyon ráz. Már most gondoskodni akar a nálánál idősebb ember kényelméről, függetlenül attól, mint vélekedik róla. Szándéka jutalmául váratlanul magyarázatot kap az első szakaszban foglalt titokzatos eltűnésekre. Az öreg ugyanis szabadkozni kezd: *De én inkább előremegyek a domb aljába, és ott várom, amíg leereszkednek...* Ezért tűnt el hát a szekérről a korábbi lejtőkön is. A paraszt azonban hallani sem akar erről a megoldásról, mert a kíváncsiság mindennél erősebb benne: - *Üljön csak előre! Megtartom a lovakat, és olyan szépen ereszkedünk majd, mintha vízen járnánk...Na, jöjjön csak!* Hogy mennyire foglalkoztatja az öreg kiléte, azt akarata ellenére is elárulja az általa alkalmazott hasonlat: „mintha vízen járnánk.” Utalás Jézus genezáret-tavi csodájára, amikor a viharos tengeren járt és onnan lépett a rémült tanítványok hajójába. (Mt.14:25.) Mindeközben az öreg szót fogad, a paraszt pedig maga mellé ülteti, „a pokróc javát átengedve” neki. Ekkor az öregember, eddigi passzivitását feladva, teljesen hétköznapi témában beszélgetést kezdeményez: - *Nagyon szeretem a tavaszt!* – *mondta.* A paraszt készségesen válaszol: - *Hát...- nézett rá oldalról – szép is az, bár mindig ilyen idő lenne... - Nem lehet!* – *mondta az öregember.* Két mondat után tehát újra a „témánál” vannak, amelyet úgy tűnik, egyik irányból sem lehet megkerülni: *úgy mondja, mintha csakugyan rajta múlna, hogy lehet-e vagy sem! Egyébként igen nagy nézése van! Akkora, hogy ilyent még nem is láttam! A szava is komoly, és olyan a hangja, mint a nagyharang, megtelik vele az ember. Még meglehet, hogy valóban ő az Isten!* Bár a paraszt kétségek között hányódik, mégis gyönyörű képekkel ábrázolja ezt a titokzatos öreget, akinek a jellemzésére később visszatérünk. Megint a tekintet az, amelynél a paraszt önkéntelenül és többször is elidőzik. Amikor lelki vívódását csillapítandó, végül nyíltan rákérdez utasa szavainak igazságtartalmára, megint egy bibliai mondatot hallhatunk válaszként:

- *Mondja... igazat beszél maga?*

- *Hogy érti?*

- *Hát... hogy maga az Isten!* .

Az öregember ránézett. A szeme tiszta volt és szomorú.

- *Én vagyok!*

Az „**Én vagyok**” kifejezés, amelyet most ismét el harmadszor a paraszt kedvéért, ebben a formában több ó- és újszövetségi jelenet kulcsmondata. „Én vagyok az Úr.” (II.Móz.6:2.) A Szentírásban 212 alkalommal olvasható ez a kijelentés! Vajon miért? Az ember hajlik a végletekre: vagy magát tekinti a világegyetem középpontjának, vagy ellenkezőleg – árvának, elhagyottnak látja magát, kiszolgáltatva a természeti erők kénye-kedvének. E nyomatékos kijelentés azonban az őt megillető „helyre teszi” a teremtményt. Magában foglalja Isten örökkévalóságát, mindenhatóságát, teremtő és fenntartó hatalmát, mindentudását és előreismerését – vagyis összes isteni tulajdonságát, mindazt, amivel meghaladja az emberi létforma kereteit: „Én vagyok, voltam és leszek” – egyrészt az időt tekintve egy kezdő- és végpont nélküli Létezőt jelöl, másrészt figyelmezteti az embert: *Én, igenis, létezem...* Az emberiség kultúrtörténete során számtalan istent alkotott magának: Van Odin, van Zeusz, van Siva... Egyetlen Isten létezik, aki önmagáról ezt állítja: „Én vagyok...!” Amikor Jézus, Atyjával való egylényegűsége folytán, ugyanezt kijelentette, a zsidók meg akarták kövezni érte: „Mielőtt Ábrahám lett, én vagyok.” (Jn.8:58.) A paraszt nem hallja ki e súlyos kijelentésből az igazságot, nem is észleli, hogy kételkedése milyen fájdalmat okozhat a mellette ülőnek: *Elnézett aztán a lovak fölött, és csak nézett előre, mintha egyedül lenne, és se paraszt, se szekér, se a világ körülötte.* Mennyi szenvedést okozott már Istennek az ember hitetlensége, kételkedése – amikor csupán karnyújtásnyira van tőlünk! A gazda ezután sem hiszi az öreg állítását, tovább töpreng magában: – *Annyira szomorú volt a nézése, amikor a szemembe pillantott, hogy nem illik hozzá hazugság. Én viszont eszemnél vagyok, nem bolondultam meg, így hát mégiscsak ő az, aki hazudik!* Mennyire emberi ez az érvelés: „én vagyok saját világom alfája és omegája, magamat tekintem az abszolút és kimozdíthatatlan középpontnak, mindenki más rajtam kívül - csak hozzám viszonyítva normális vagy bolond!” Jellegzetes emberi egocentrizmus – külső szemlélő számára meglehetősen nevetséges, noha legtöbbször ebben a cipőben járunk -, amelyből kiindulva lehetetlen meglátni az Istent, lehetetlen hinni! Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a szekerező paraszt még mindig hit és hitetlenség között vergődik, nem tudja eldönteni, igazat mond-e az utasa. Ezért megéri benne az elhatározás, és másodszor is próbára teszi. Erről szól a

3.szakasz: 'A csoda'

Természetesen a paraszt gondosan előkészíti mondanivalóját, még cigarettát is sodor magának a nyomatékosítás kedvéért, és közben kigondolja, mi legyen a második bizonyítási kísérlet: - *Csináljon itt nekem egy szakadékot, itt előttünk az úton, aztán simítsa is vissza olyannak, amilyen volt, hogy továbbmehessünk rajta!* Megint szembefordulnak egymással a bakon ülve, a parasztnak ismét alkalma nyílik az öreg szemébe nézni: *Barna*

tekintete volt, mély mint az erdők. Ebben a részben, ahogyan már az előző oldalakon is feltűnt, nagyon sok az **ismétlés**. Nemcsak a leírásokban, hanem a párbeszédekben is. A szereplők szavai úgy kapcsolódnak egymásba, mint a szöveg szála. A megismételt szavak - mint csaknem egyforma motívumok - lassan előrehaladva viszik tovább a cselekményt, lépésben, komótosan halad a történet előre, mint a paraszt szekere hazafelé. Apró, morzsányi új mozzanatokot ültet el az író az ismétlések közé. Ez alól természetesen kivétel a csoda pillanata, amelyben az idő „felágaskodni” látszik, mint a paraszt lovai. Csak egy részletet ragadjunk ki a csodát megelőző beszélgetésből, amely azonban a novellában előforduló összes párbeszédet jellemzi: a hiányos, egy-két szavas mondatok, és a jellegzetes erdélyi szóhasználat ékes példája. (A novella nyelvezetének tájhoz kötöttségét egyébként legfeltűnőbben talán az igekötők sajátos használatában tudjuk tetten érni: *eltörölte a bajuszát; elkötötte a tarisznyáját; megszükkült szemekkel; lehullott a tekintete; meggombolta a gallér két gombját.*)

- Szakadékat?
- Igen!...
- Nagyon akarja?
- Én igen – de maga, mit szól hozzá?
- Én? Semmit... Legyen, ha akarja!

A próbát illetően hasonló a helyzet, mint amikor a paraszt röviddel ezelőtt a saját nevét tudakozta az öregtől: Bár akkor vereséget szenvedett, most még magabiztosabb, talán lekicsinylő is a viselkedése, mint aki meg van győződve arról, hogy ezúttal biztosan felülkerelkedik majd. Még büszke is az ötletére. Az öreg megint rendíthetetlen nyugalommal, rezignáltan veszi tudomásul ezt az emberi „vitézkedést” – és az olvasó legnagyobb csodálkozására, teljesíti a paraszt kérését: *A lovak előtt húsz-huszonöt méterre hatalmas reccsenéssel megszakadt a föld. A partok távolodtak egymástól, szakadtak egymástól a rögök, az útszéli fák és bokrok egymás után tűntek el a szakadó mélyben, egy nagyobbfajta tölgy pillanatnyi időre hanyatt dőlt, aztán roppanó ágakkal, megborzolt fejjel, gyökereit magasba emelve bukott alá. A domboldal, mely magasra emelte arrább az utat, nyöszörögve, jajgatva roppant darabjaira, és végül egyetlen suvadással tűnt alá, nem hagyva maga után, csak a semmit.*

Félelmetes pillanat, amelyet a hosszú, többszörösen összetett tagmondatok merevítenek monumentális látványá. Itt szembeötlő, hogy amilyen rövid, egy-két szavas, hiányos mondatokból állnak össze a dialógusok, annyival kidolgozottabbak és részletdúsabbak a leírások. Háromszor ismétlődik a „szakad” ige, a vizuális hatáson túl nagy szerep jut a hangfestésnek is: reccsenés, roppanás, nyöszörgés, jajgatás, majd ismét roppanás. A paraszt *füleit betöltötte a föld és levegő szüntelen nagy dörgése és morajlása*. Az öregember a csodatétel előtt egyszer, utána pedig kétszer kérdezi meg a parasztot. – *Így gondolta?* A paraszt félelemmel és megaláztatással telve kiáltja: - *Így! De csukja már!... - Legyen! – mondta az öregember, s mire a paraszt az ijedten hőkölő, ágaskodó lovakat kézbe fogta, már ott zöldellt arrább a domb is nagy békkességben*. Fogalmunk sincs, vajon mennyi idő telt el a két „legyen” között. Az öreg szava, „**Legyen!**”, amely először támasztotta, majd újra összeforrasztotta az úton keletkezett hasadást, mindenesetre szándékoltan a teremtés szavát idézi: „Legyen világosság...”, „Legyen boltozat...” (I.Móz.1:3,6.) „Ő szólt és meglett, parancsolt és előállott.” (Zsolt.33:9.) Itt a csodával szerves egységben bizonyító funkciót tölt be, egyúttal alátámasztja az öreg bemutatkozó szavainak igazságát is. Ez a negyedik bibliai utalás, amely a címben említett „Isten” fogalommal összekapcsolódhat az olvasó emlékezetében. Figyeljük meg ezek után a paraszt reakcióját! *Nézte az öregembert, és miközben gyöngye, meg-megrebbenő mosolygás indult az ajkáról, és terült végig az egész ábrázatán, leemelte a kalapját. Elsimította a tenyerével a haját, és így szólt:* „Dejavu”-élmény ez a mondat, vagyis már találkozunk vele korábban, amikor először akarta úgymond, provokálni az idegent: *A paraszt rátette az állat a karjára – ott nyugodott a karja a szekéroladalon -, és megcsillant a szeme. Megtelt lassan derűvel az arca, és csendesen mondta, hangsúlyozva minden szót.* Akkori mosolya a bolondnak szólt, most azonban egészen más a hozzáállása. Nyoma sincs benne többé a gúnynak, helyette inkább az alázatból, a tudás bizonyosságából fakadó öröm deríti fel az arcát, és bocsánatot kér: - *Ne haragudjon! Nem akartam megbántani...*

Az egész „csoda-jelenet” megint csak **evangéliumi háttér** elé épül: A föld sebei Krisztus sebeivel állíthatók párhuzamba, a paraszt kételkedése pedig Tamás, a tanítvány hitetlenségével: „Noha az ajtó zárva volt, bement Jézus, megállt középen és mondta: Békesség néktek! Azután mondta Tamásnak: Hozd ide a te ujjaidat, és nézd meg az én kezeimet; és hozd ide a te kezedet és bocsássad az én oldalamba: és ne légy hitetlen, hanem hívő. És felelt Tamás mondván néki: Én Uram és én Istenem! Mondta néki Jézus: Mivelhogy láttál engem Tamás, hittél: Boldogok, akik nem látnak és hisznek.” (Jn.20:27-29.) A suvadás természetesen nyomtalanul eltűnt, Jézus sebeinek nyoma – a szegek és a dárda ütötte sebek - azonban a János által feljegyzett történet szerint feltámadása után is – tehát az örökkévalóságra megmaradtak. „Örök jegyül”, örök emlékeztetőül a megváltottak számára, hogy ti. „drága véren, mint hibátlan és szeplőtlen bárányn, a Krisztusén” váltattak meg a halálból az életre. (I.Pét.1:18.) Ugyanakkor jelei annak a mély elkötelezettségnek, hogy Isten Jézusban örökre fizikai-lelki, „vér szerinti” rokonságot vállalt az emberrel! Még egy fontos dolgot meg kell említenünk, ami azonban kissé túlmutat a novella öntörvényű világán: Istenfia soha nem tett „öncélú”, „hitgerjesztő” csodákat, csak azért, hogy a tömegek ámulva kövessék őt. Ellenkezőleg, sokszor kifakadt a hitetlen nép jelt kívánó szájtátisága fölött. Az ötezer ember megvendéglése után röviddel történt a következő jelenet: „Ő pedig lelkében felfohászkodván, mondta: Miért kíván jelt e nemzetség? Bizony mondom néktek: Nem adatik jel e nemzetségnek. És otthagyan

őket elment a túlsó partra. (Mk.8:12.) A zsidók a próféciák alapján pontról pontra végigkövethették volna Krisztus földi pályáját, amelyet kísérték az életet mentő és fölemelő csodák: a gyógyulások, a szabadulások. „A vakok látnak, a sánták járnak, a poklosok megtisztulnak, és a süketek hallnak; a halottak föltámadnak, és a szegényeknek hirdetik az evangélium.” (Mt.11:5.) Egyszerűen mindent megkaptak, ami elegendő alapot szolgáltatott a hithez, a bizonyossághoz Jézus küldetését illetően. Ennél több jel már Sátán céljait szolgáló cirkuszi mutatvány lett volna. Természetesen más a helyzet Sánta Ferenc novellájában. Ebben a szituációban a parasztnak nem volt alkalma közvetlen közelről szemlélni, három és fél évig követni Jézust, és megbizonyosodni istenségéről. Még Tamás sem volt erre képes hitetlen, kétkedő lelkülete miatt! Az elbeszélésben tehát „helye van” ennek a csodának, szervesen illeszkedik a történetbe és nem öncélú magamutogatás. Ezt bizonyítja a gazda lelkében bekövetkező változás: alázatosan bocsánatot kér korábbi hitetlensége és tiszteletlen gúnyolódása miatt.

– *nem történt semmi...* - válaszol az öreg, mintha megszokott, csaknem természetes dolog volna számára az emberek részéről ez a magatartásforma. A paraszt azonban nem egykönnyen tér napirendre a dolog fölött és tovább szabadkozik: - *Nem ilyenek gondoltam! Olyan, akár az öregemberek minálunk... Szakasztott úgy néz ki!* Az öregember nem magyarázkodik kinézetét illetően sem, hanem türelmesen, a történet szerint immár hatodszor megismétli kérését: - *Menjünk! Eltűnődhetünk ezen a dolgon, vajon miért kéri újra és újra? Hiszen ahogyan váratlanul megjelent a szekéren, úgy a világ bármely pontjára pillanatok alatt megérkezhet, számára idő és tér nem jelent korlátozást. Neki nincs szüksége erre a szekerezésre – de akkor mi célt szolgál?*

A paraszt tehát a csoda után már másként néz az öregre, nemcsak szavai, de egy másik, jelentéktelennek tűnő mozzanat is kifejezi: *A paraszt fellépett a szekérré, valamivel távolabb húzódott az ülésen.* Tiszteletből húzódik távolabb az utasától, mint aki nem méltó mellette ülni. Ahogy elindulnak, megint megpróbálja fölvenni a beszélgetés fonálát, de ezúttal már szándékoltan másik dimenzióban, előfeltételezve vendége isteni mindentudását: - *Azt kérdeztem, hogy nagyapámat ismeri-e? Régen meghalt már, gyermekkoromban... Ismerem... Szerettem is nagyon! – Szerette? Hát... nem nagyon vettük észre! – Mindegy!* Ez a rövidke párbeszéd, amely megint csak humorosnak nevezhető, az egyik jellegzetes emberi tévedést veszi nagyító alá: Földhözragadt gondolkodásunk és a szenvedéstől való irtózásunk következtében egyenlőségiélet teszünk a gondtalan élet és **Isten szeretete** közé. Nem szívesen halljuk meg az igazságot: „Akiket én szeretek, megfeddem és megfenyíttem!” (Jel.3:19.) „És leszek néki atyja, és ő lesz nekem fiam, aki mikor gonoszul cselekszik, megfenyítem őt emberi vesszővel és emberek fiainak büntetésével; Mindazáltal irgalmasságomat nem vonom meg tőle” (II.Sám.7:14-15.) Elképzelésünk szerint az irgalmasság kizárja életünkben a szenvedést és a megpróbáltatást. Ha mégsem ezt tapasztaljuk, azonnal szemrehányást teszünk – nem magunknak vagy éppen Sátánnak, „a gonoszság fejedelmének” -, hanem, a paraszthoz hasonlóan, Istennek. Az öregember azonban nem hajlandó vitatkozni vagy magyarázkodni, ő „magasabb szempontból” nézi az egyes életutakat és az egész történelmet; nem kérhetjük számon Tőle a velünk szemben tanúsított látszólagos kegyetlenségét. Még Jóbnak is, aki pedig emberi szemszögből teljesen jogosan fakadt ki az őt ért csapások fölött, így szólt az Úr: „Aki pert kezd a Mindenhatóval, cáfolja meg és ki az Istennel feddődik, feleljen néki.” Jób pedig alázattal válaszolt: „Íme én parányi vagyok, mit feleljek néked? Kezemet szájamra teszem.” (Jób 39:35,37.)

A harmadik szakasz végére értünk, amikor ismét felbukkan a táj, mint látvány: *A paraszt meglebbentette az ostort, és amikor ügetésbe fogtak a lovak, akkor szétnézett a napfényben fürdő világban. Apró szellő járt, fecskék cikáztak, veréb rebent az út porából, és csend szerteszét, mindenfelé.* Most, hogy az öreg már mellette ült, és csodás módon fény derült személyazonosságára, igazi nyugalom honol a paraszt lelkében és a napfényben fürdő vidéken is. Ez a *csend* az Isten „minden értelmet meghaladó békességét” árasztja, a nyugalmat, a biztonságot. Hiszen van-e biztosabb hely-e világon, mint az Isten közvetlen közelében? Most már van ideje észrevenni a madarakat is. Nem általában madarakat lát, hanem konkrét fajokat – a fecskék cikázását és a verebek rebbenéseit, nem úgy, mint történetünk elején, amikor csak röptük hiányát érezkelhettük. Helyreállt, sőt kiegyesült a világ rendje!

4.szakasz: 'A befogadás'

A befejező rész hajszálra olyan hosszú, mint a legelső. A keresgélés, a hitetlenkedés és a bizonyosságban való megnyugvás után egy új és meglepő mozzanat következik. Isten nevében szólítja a parasztot, s ezúttal ő teszi próbára az embert: - *Ferenc! – hallotta maga mellett. – Itt vagyok!* - Ez a válasz teljes készséget és alázatot fejez ki a megszólított részéről: bármit hall majd, szívesen megteszi. A gyermek Sámuel – akiből később Izrael egyik legnagyobb prófétája lett - bizodalma nyilatkozik meg, akit egyik éjszaka megszólított az Úr, ő pedig így felelt: „Ímhol vagyok! Szólj, Uram, mert hallja a te szolgád!” (I.Sám.3:4,10.) Kérdés és belőle fakadó kérdés következik az öregember szájából: - *Ugye... magának két szobája van? – Annyi... - Azt szeretném, ha az egyikben meghaludhatnék reggelig... Reggel aztán mennék tovább...* Furamód még egyszer megismétli egyszerű és alázatos kérését, feltételes módban. Nem istenvoltára apellálva parancsol, hanem megfáradt és törődött emberként kér szállást éjszakára, mint aki valóban rászorul a gondoskodásra; de szavaiból kimondatlanul is érződik az ígéret, nem fog zavarni. Ha nem fogadják be, nem baj, akkor továbbmegy. Hogyan fogalmazta ezt Jézus? „Íme az ajtó előtt állok és zörgetek; ha valaki meghallja az én szómat és megnyitja az ajtót, bemegyek ahhoz és vele vacsorálok és ő envelem.” (Jel.3:20.) Mi hányszor „vacsoráltunk” már Jézussal egy asztalnál?

A válasz sokára jön. A paraszt közben szertartászerűen rágyújt, mintha fontolgatná, hogyan is tudná megfelelő szavakba önteni mindazt, ami a lelkében lejátszódott; hiszen bizonyára hevesebben vert a szíve e kérés hallatán.

És végül megfogalmazza az elbeszélés egyik egyszerű, de talán legszívetmelengetőbb válaszát: - *Maga... addig marad énnám, ameddig akar!* Ez nemcsak az Istenként való elismerés és elfogadás, hanem az őszinte, személyes befogadás aktusa is a mindenkori ember részéről. A paraszt meghallotta a szót, és ünnepélyesen megnyitotta először a – szekéren ülve – a szívét, hazaérve pedig az ajtaját. A valóságban persze nem Istenen múlik, meddig időz nálunk – egyedül tőlünk függ, fontosnak, sőt nélkülözhetetlennek tartjuk-e társaságát a dolgos hétköznapiakban is.

Ezek után egy rövid párbeszéd indul, a paraszt kezdeményezésére:

- *Régen jött el?*
- *Nem! Nem olyan régen...*
- *Látja... nem vettem észre, hogy eljött!*
- *Mindegy! Nemcsak maga... más se vette észre!*
- *Így van!*

Megint mosolyogni kell a paraszt nyers, szókimondó őszinteségén, az öreg azonban természetéből fakadóan nem sértődik meg rajta. De mielőtt továbbsiklanánk fölötte, nézzük meg a mögöttes tartalmat. Az elsődleges, humoros jelentés túl nagyon is szomorú értelmezési lehetőségek bukkannak fel. A „szigorúan kevés” ismét az egész emberi történelmet átfogó tanulságokat hordoz! Milyen kevesen vették észre annak idején, hogy Jézus először földre született értünk szenvedni és meghalni! A próféciákban órára pontosan kinyilatkoztatta az emberiségnek saját halálának idejét és módját. Második eljövételével kapcsolatban ugyancsak nem táplál illúziókat felkészültségünket illetően: „Mert amiképpen az özönvíz előtt való napokban esznek és isznak, házasodnak és férjhez mentek, mind ama napig, amelyen Noé a bárkába ment. És nem vettek észre semmit (...): akképpen lesz az ember Fiának eljövetele is. (Mt.24:38-39.) Az emberiség tragikus módon nem veszi és nem vette észre azt, hogy Isten eljött és eljövend!

Ezután egy nagyon bensőséges mozzanat következik: *A paraszt ránézett, közelebb ült, mintegy megtámasztotta az öregnek a vállát. Aztán így szólt: - Figyeljen rám! Most már végig egyenesen megyünk egészen hazáig, nem ráz majd a szekér. Hátrateszem a pokrócot, maga pedig fekdődjön rá szépen... Levette a kabátját, és összehajtogatva azt a tarisznyára helyezte az öreg feje alá.* A paraszt látva az öregember fáradtságát, közelebb húzódik hozzá és testével mintegy támaszt nyújt neki, de nem elégszik meg ennyivel. A pokrócot és kabátját is felhasználva kényelmes fekhelyet készít számára a szekér hátuljában. Azt mondhatja az olvasó, ott vagyunk, ahonnan az első sorokban elindultunk: az öregember ott ült a szekéren, hátát a szekéroidalnak vetve. Akkor azonban még hivatlan és ismeretlen utas volt, idegesítő jelenés; az út hullámváza egyben a gazda lelkének és indulatainak hullámvásait is tükrözte! Most viszont már befogadta őt, és megelőlegezi neki az otthoni szívélyes vendéglátást: - *Olyan ágyat vetünk majd magának, hogy a fészek sem különb!*

A paraszt első alkalommal is megnézte magának ezt az ismeretlen-ismerős arcot, most megint rajta nyugtatja a tekintetét: *Aztán szó nélkül állt a szekér mellett, és nézte az öreget. Annak lecsukódtak a szemei. A nap meghintette a barna, barázdált arcot. Az ajkai körül mély árnyékot vont a két barázda. Ahol a kemény csontok magasra feszítették a bőrt, ott megcsillant a napfény, lágy, puha fényvel. A szempillák – a keményre, egészen keményre fogott és összerándult szemöldök alatt – könnyű árnyékot vetettek az arcra.* A fény és az árnyék tökéletes harmóniába olvad ezen az arcon: ugyanannyiszor fordul elő egyik és másik főnév is, egyensúlyban van a háromszor ismétlődő „kemény” is a „lágy, puha, könnyű” jelzőkkel. De nemcsak az arc fest immár ismerősen, a paraszt tekintete is megváltozott: többé nem a türelmetlen, kutató kíváncsiság, hanem a részvétteljes, elfogadó, ajándékozó szeretet és öröm hatja át.

Hazáig már nem történik semmi említésre méltó, a megérkezés, a történet **zárójelene** azonban rendkívül fontos. A paraszt köszönés helyett rögtön parancsot ad az ajtóban várakozó asszonynak: - *Készíts vacsorát és vess ágyat a szobában!* – Ezzel értésére adta, hogy vendégük lesz és most nincs idő beszélgetni. Nem durvaság rejlik ebben, hanem kifejezi, hogy számára nagyon fontos az utas lehető legteljesebb vendégül látása. Az asszonyt azonban fogva tartja az érdeklődés, nem indul azonnal befelé, nem állja meg kérdés nélkül: - *Hát ez meg kicsoda, te?* – Ugyanazt a leplezhetetlen kíváncsiságot fedezhetjük fel nála is, mint az út elején a férjénél. Figyeljük meg a paraszt viselkedését, mielőtt válaszolt: *A paraszt az asszonyra nézett, aztán a szekérre... Jobbra lépett tétován, aztán balra. Aztán előretolva a kalapját, levette a fejéről, egy darabig megint erre-arra nézelődött, és azt mondta végül: Ez... maga az Atyaisten!*

Rendkívül kifejező ez a tétova topogás, ez a „tánc a földi valóság és a transzcendens világ határán” – az egyszerűség és rendkívüliség mesteri szintézise. Hiszen hogyan adható át valakinek egy másodperc alatt az Istennel való találkozás egész története? Ami a paraszt számára saját, csoda árán szerzett, személyes tapasztalat volt, az az asszonynak nyilván hihetetlen. Most a férfit nézik bolondnak, miként ő előbb az öreget. Kínos helyzet ez a paraszt számára: Az öreg az együtt megtett út után joggal várhatta el tőle, hogy a valódi nevének járó tisztelettel mutassa be őt, de az asszony e pillanatban még kívül esett kettőjük bensőséggé lett viszonyán, vagyis e vonatkozásban idegen harmadik, akinek mindez teljesen váratlan és valószerűtlen. Milyen nehéz sokszor színt vallani az emberek előtt a hitről, az Istennel való kapcsolatról, a megtapasztalt csodákról! Jézus azonban bátorít minket e tekintetben is: „Valaki azért vallást tesz én rólam az emberek előtt, én is vallást teszek arról az én mennyei Atyám előtt.” (Mt.10:32.) A vallomás pillanata mindenki számára a dimenziók ütköztetését jelenti: hírt adhatunk másoknak egy másik, egy teljesebb lét valóságáról! A paraszt végül a nehezebb út, az igazmondás

mellett dönt, alázatosan vállalja a pillanatnyi nevetségességet – és ezzel a két kapcsolat közül, az Istenhez és a feleségéhez fűződő viszonyok közül a számára elsődleges mellett dönt! Inkább legyen része a felesége megvetésében, minthogy Isten csalódjon benne! És valóban, az asszony második megnyilatkozása a férjének szól: *Az asszony kacagni kezdett. – Ó, te... bolond, te!* – Talán érezhető, hogy ebben a kacagásban nyoma sincs metsző, lekicsinylő gúnynak vagy bántásnak. Inkább szeretet- és szerelemteljes elfogadás hangzik belőle: nem baj, akármit mondasz, én akkor is szeretlek!

Harmadik mondata pedig már kizárólag a vendégnek szól: *S mert az öregember fent a szekéren már felállt, és készült lelépni az udvar porába, odafordult hozzá, és azt mondta az asszony: - Tessék csak, kerüljön beljebb mihozzánk!* – Szinte látható, ahogyan elfordulva férjétől nemcsak a kötényt, de a kacagást is lesimítja az arcáról, és szívélyes mosollyal szólítja meg a szekérről lépő öregembert. Ez a befogadó gesztus kifejezi, hogy szívesen teljesíti férje kívánságát; hajlandó nemcsak a vendégszeretetre, de a férj hitével való és szeretetben gyökerező azonosulásra is. Egyébként bizonyára ez a bizodalom készítette a parasztot is a feleségével szembeni igazmondásra. Van egy különös fordulat ebben az utolsó előtti mondatban: *készült lelépni az udvar porába.* Mennyire kifejezi Isten megalázkodását, nemcsak Jézus testet öltésében, hanem minden egyes, Földünkön megtett lépésében; de valamennyi, hozzánk való lehajlásában is a készséges alázat munkálkodik annak érdekében, hogy a porból vétetett embert fölemelje a múlandóság porából!

Az elemzés elején fölvetettük, most pedig már megválaszolhatjuk a kérdést, **milyen Isten** ül Sánta Ferenc szekerén?

Említettük a népmesei indítást, amelyről az író személyesen is beszélt. Sok olyan mesét olvashattunk, amelyekben az álruhás király elvegyül a nép között, hogy megtudja az igazságot, megismerje az országában uralkodó állapotokat. Ebben a szituációban a király mindig arra törekszik, hogy lehetőleg egyáltalán ne, vagy minél később ismerjék föl alattvalói. *Az Isten a szekéren* pedig éppen ennek a fordítottjára épül: „az álruhás király”, a világmindenség Ura is álruhában, emberi alakban jelenik meg, de azonnal kinyilatkoztatja igazi nevét; és éppen az fakasztja a történet feszültségét, hogy nem titkolja kilétét, hanem rögtön fölfedi magát. Az emberi megjelenés és az isteni tökéletesség polaritása a gátja és egyben a forrása a hitnek avagy a hitetlenségnek. Egy másik, teljességgel új elem a novellában, hogy az isteni személyek közül maga az Atya, nem pedig Fia ül a szekéren, aki tudvalevőleg maga is emberré lett értünk. Az alaphelyzet, hogy Isten felül a paraszt szekerére, kifejezi, hogy valójában mindannyiunk szekerén ott ül, azaz minden egyes ember életútját személyesen nyomon követi. Kizárólag rajtunk múlik, hogy lelökjük vagy befogadjuk őt. Lelkünk állapotától és nem utolsósorban utunk céljától függ, hogy egyébként láthatatlan jelenléte kézzelfogható valósággá legyen számunkra.

Vegyük számba, milyen vonásokat emelt ki leírásaiban az író!

- *A szája szelíd volt, mint a gyermekeké, de két oldalról, mintha belevéstek volna, két mély, igen erős vonás. Homloka magas és barázdált.*

Kevesen vannak, akik Istennel kapcsolatban a „gyermeki szelídségre” gondolnak először. E jellemvonás azonban összecseng Mózes és Illés tapasztalatával; mindketten egy „halk és szelíd hangot” hallottak, amikor Istennel találkoztak. Jézus ezt mondja önmagáról: „Tanuljátok meg tőlem, hogy én szelíd és alázatos szívű vagyok, és nyugalmat találtok a ti lelketeknek.” (Mt.11:29.)

- *Maga – mondta – Sánta Ferenc. - Ugye... **magának két szobája van?***

Isten személyesen ismer minden egyes földre született embert, nevével, szekerével – azaz életútjával, gondoljaival és bajaival együtt. „Járásomra és fekvésemre ügyelsz, minden utamat jól tudod. Mikor még nyelvemen sincs a szó, immár egészen érted azt, Uram!” (Zsolt.139:3-4.) „Jézus egyénenként ismer minket, és megindul gyöngeségeink láttán. Ismeri a házat, amelyben lakunk, s mindegyik lakó nevét is. Minden lelket olyan tökéletesen ismer, mintha ő lenne az egyetlen, akiért meghalt. Mindenkiné a bánata fáj a szívének. Mindenkiel úgy törődik, mintha nem is volna más a föld színén.”⁴

- *Egyébként **igen nagy nézése van!** Akkora, hogy ilyet még nem is láttam! A szava is komoly, és olyan a **hangja, mint a nagyharang, megtelik vele az ember.***

Jézus „szemei olyanok, mint a tűz lángja,” (Jel.1:14.) – vagyis az *igen nagy nézés* az átható, a lélek mélyéig hatoló, tiszta tekintet; a gondolatokat és indulatokat napvilágra hozó, és az emberi természet számára elviselhetetlen isteni pillantás megfelelője. A *hangja, mint a nagyharang* hasonlat a „sok vizek zúgásával” (Jel.1:16.) rokonítható. A *megtelik vele az ember* ezen túlmutatva részben az „akusztikus hatásra” épít, de a „nemcsak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, amely az Isten szájából származik” (Mt.4:4.) – krisztusi kijelentésre is. „Az élet kenyérével” ténylegesen megtelik az ember személyisége és élete.

- *A szeme tiszta volt és szomorú. Barna tekintete volt és mély, mint az erdők. Nyugodt, **fáradt tekintettel nézett a szemébe.***

Az átható tisztaság, amely számunkra megközelíthetlenné teszi Istent, nemcsak taszítja, de vonzza is az embert. Emellett a legtöbb antropomorf istenábrázolás sajátossága, hogy „fáradtnak” mutatja be őt, holott e vonatkozásban is megnyugtat minket: „Hát nem tudod és nem hallottad, hogy örökkévaló Isten az Úr, aki teremtette a föld határait? Nem fárad és nem lankad el; végére mehetetlen az ő bölcsessége!” (Ésa.40:28.) Világunk valóban elviselhetetlenül fárasztó. A bűn és a fájdalom, a szenvedés és a gyötrellem összessége, amelynek előidézésében az emberiség is nagy részt vállalt, borzalmas súly az egyes ember számára. Halandó

⁴ E.G.White: Jézus élete, A jó Pásztor c. feje.

mi voltunk képtelen mindezt elviselni. Véges ésszel felfoghatatlan Isten türelme és hosszútűrése, amellyel ezt a „hatalmas vérfolyamot” szemléli, ezért ábrázolják megfáradtnak, ősznek és öregnek a világmindenség Urát – ahogyan többek között Vörösmarty Mihály is. A „mindentudás” és a „mindent látás” ára – emberi szemszögből – a fáradtság, a fájdalom és a szenvedés hasonlíthatatlan mélysége.

- *Olyan, akár az öregemberek minálunk... Szakasztott úgy néz ki! Az öklei nagyok és átfonva az erek húrjaival, mint a parasztké. Ilyen kiállással a mieink még megfogják a kapát, a többsége még a kaszát is...*

Isten maga is szüntelen munkálkodik, és eredetileg az embert is munkával bízta meg, hogy művelje és őrizze a kertet, amelyet ajándékba kapott. Amikor Jézus „testté lett,” maga is osztozott a szegény családok munkás hétköznapijaiban, hiszen ácsként dolgozott názáreti otthonában. Sánta Ferenc titokzatos utasa legalább annyira emberi alak, mint amennyire isteni. Zavarba ejtően pontosak a részletek, amelyek bemutatják fizikai munkához szokott, törődött külsejét és egyszerű öltözetét: *Lábai kikandikáltak a szekérből, a bakancs fölött fehér kapcájának a csíkja, fölötte szürke, rojtosodott nadrág. – A térdére könyökölve – az álla a tenyerében – nézett maga elé, a szekér alá szaladó földre. A tenyere nyomán fölgyűrődött az arca, két szeme egészen megszűkült a feltolakvó bőrtől. A két válla magasra és előrebillent, a nyaka barna, mélyen barázdált, őszbe vesző haja meggyűrődik, megborzolódik a gallérján.*

Egy megfáradt öregembert látunk a szekéren, akinek vállaira világok gondjai nehezdednek. Teljesen indokolt és érthető a paraszt ingadozása hit és hitetlenség között. Egy érdekes jézusi hivatkozásra szeretnék utalni, amely magyarázatul szolgálhat a történetbeli öregember kétarcúságára, aki legalább annyira kötődik a földhöz, mint az éghez: „Én mondtam: Istenek vagytok ti és a Felségesnek fiai ti mindnyájan: Mindamellet meghaltok, mint a közember és elhullotok, mint akármely főember.” (Zsolt.82:6-7.) Jézus azokat nevezi isteneknek, „akikhez az Isten beszéde lön.” (Jn.10:35.) Tehát minden, Isten képmására és hasonlatosságára teremtett halandóban meg kell látnunk nemcsak az esendő embert, de magát az Istent is! Ebből a szempontból csaknem mindegy, hitt-e a paraszt az öregnek vagy sem. Mindenképpen a befogadó szeretet útját kellett járnia, ha helyesen akart cselekedni. Ezért nagyon szép a felesége viselkedése, mert ő még nem is tudja, hogy az utasban kit látnak majd vendégül, de máris kedvesen és szeretettel meghívja egyszerű otthonukba: „Aki titeket befogad, engem fogad be, és aki engem befogad, azt fogadja be, aki engem küldött.” (Mt.18:5.)